Kurbetin ibadet türünden olması halinde kişinin müslüman olması ve bâliğ değilse bile temyiz çağında bulunması şarttır; aksi takdirde ibadeti geçersiz olup sevap kazanması söz konusu değildir. Bunun dışında kalan vakıf, sadaka, âriyet, hasta ziyareti, cenazeyi techiz, tekfin ve defin gibi taat ve kurbetlerde din şart olmadığı gibi malî olanlar dışında akıl, bulûğ ve rüşd de gerekli görülmemiştir. Ayrıca bir ibadetten hâsıl olan sevabın başkalarına bağışlanıp bağışlanamayacağı konusunu da ayrıntılı biçimde ele alan fakihler namaz, oruç, Kur'an okuma gibi sırf (mahz) ibadetlerde daha çekimser davranırken sadaka, köle âzadı, vakıf gibi malî nitelikli ve niyâbet geçerli olan ibadetlerde olumlu görüş bildirmişlerdir (ayrıca bk. **İBADET**).

BİBLİYOGRAFYA :

Cessâs, *Aḥkâmü'l-Ḳur'ân* (Kamhâvî), I, 243; II, 173; III, 164; IV, 376; İzzeddin İbn Abdüsselâm, *Ḳavâʿidü'l-aḥkâm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye), I, 149-150, 176-178; Nevevî, *el-Mecmûʿ*, I, 312; a.mlf., *Taḥrîru elfâẓi't-Tenbîh* (nşr. Abdülganî ed-Dakr), Dımaşk 1408/1988, s. 237; İbn Kayyim el-Cevziyye, *İʿlâmü'l-muvaḳḳıʿîn* (nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd), Beyrut 1973, III, 110-111; Zerkeşî, *el-Menşûr fi'l-ḳavâʿid* (nşr. Teysîr Fâik Ahmed Mahmûd), Küveyt 1402/1982, II, 367; III, 61-62; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, Beyrut 1398, I, 515; II, 124; III, 348; Zekeriyyâ el-Ensârî, *el-Ḥudûdü'l-enîḳa ve't-taʿrîfâtü'd-daḳîḳa* (nşr. Mâzin el-Mübârek), Beyrut 1411/1991, s. 77; İbn Nüceym, *el-Baḥrü'r-râ'iḳ*, I, 96; M. Abdürraûf el-Münâvî, *et-Tevḳîf ʿalâ r*
ti't-teʿârîf (nşr. M. Rıdvân ed-Dâye), Be
1990, s. 578; Ali b. Ahmed el-Adevî, *I*
Kifâyeti't-ṭâlibi'r-rabbânî (nşr. Yûsı
med el-Bikāî), Beyrut 1412, II, 212,
Şevkânî, *Fetḥu'l-ḳadîr*, I, 406; II, 3
es-Seylü'l-cerrâr (nşr. Mahmûd İbrâh
Beyrut 1405/1985, III, 316; İbn Âb
dü'l-muḥtâr, Beyrut 1386/1966, I,
bet", *Mv.F*, XXXIII, 92-110.

AHMET ÖZEL

ABDÜLKĀDİR el-KUREŞÎ

عبد القادر القرشي

bk. KUREŞÎ

Hanefî fakihi ve biyografi yazarı.

KURÇİ

(قورچى)

Özellikle Safevîler'de hassa asker topluluğuna verilen ad.

Sözlükte "silâh" mânasına gelen **kur** veya **korun** sonuna Türkçe "ci" ekinin getirilmesiyle oluşmuş bir kelimedir. "Silâhlı asker, silâhşör, cebeci, ases, asker, bekçi, muhafız, zırhlı veya atlı asker" anlamlarında İlhanlılar'da, daha sonra Karakoyunlu ve Akkoyunlular'da hassa askerleri için kullanılmıştır.

Osmanlı döneminde "korucu" şeklinde başta Yeniçeri Ocağı'nda olmak üzere çeşitli askerî müesseselerde görevli kimseler için kullanılan bu tabir Safevîler devrinde Farsça'ya geçmiş ve ülkenin ileri gelen kimselerinin çocuklarından teşkil edilen atlı muhafız alayı için kullanılmıştır (Hammer, VII, 73-74). Özellikle Türkmen kabilelerinin atlı askerleri, muhafız birlikleri bu tabirle anılmıştır. Safevî kaynaklarında "kurçî-i şemşîr", "kurçî-i tîr ü kemân" gibi tabirlere rastlanır. Ayrıca hassa muhafız birlikleri için "kurciyân-ı hâssa-i şâhî, kurciyân-ı izâm-ı şâhî" gibi nitelemeler de kaynaklarda yer alır. Kurçilerin âmirine kurçibaşı denirdi. Bu tabir Safevî kroniklerinde 911 (1505) yılından itibaren geçmeye başlar ve emîrü'l-ümerâlığa bağlı bir makam olarak zikredilir. Daha sonra I. Tahmasb döneminde emîrü'l-ümerânın (beylerbeyi) yerini almıştır. Kurçibaşının emrinde sarık, kılıç, hançer, yay, mızrak, okluk, kalkan, zırh, ayakkabı, kadeh, üzengi, gem ve kuşçu kurçisi olmak üzere on üç kurçi vardı (*İA*, X, 57).

Bâbürlüler'de muhafız, cephane kumandanı, silâhdar karşılığı kullanılan ve askerî bir rütbe olan "kur beyi" unvanı vardı. Ayrıca kur kelimesiyle türetilen, "silâh deposu veya imalâthanesi" anlamında kurhâne, "bekçi" anlamında kurbaşı terimlerine de rastlanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân (nşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat), İstanbul 1992, s. 133; Bâbür, *Vekāyiʿ* (Arat), II, 167, 173, 174-175, 625; Selâ-

KUREŞÎ

(القرشي)

Ebû Muhammed Muhyiddîn Abdülkādir b. Muhammed b. Muhammed el-Kureşî el-Mısrî (ö. 775/1373)

Hanefî fakihi ve biyografi yazarı.

20 Şâban 696 (13 Haziran 1297) tarihinde doğdu. Büyük dedelerinden Ebü'l-Vefâ'ya nisbetle İbn Ebü'l-Vefâ diye de anılır. Ebü'l-Hasan İbnü's-Savvâf, İmâdüddin İbnü's-Sükkerî, Ebü'l-Abbas el-Haccâr, Sittülvüzerâ, Reşîdüddin İbnü'l-Muallim ve Kutbüddin el-Halebî'den hadis, Fahreddin Osman b. İbrâhim et-Türkmânî ile iki oğlu Alâeddin İbnü't-Türkmânî ve Tâceddin İbnü't-Türkmânî'den fıkıh öğrendi. Ayrıca Ebû Hayyân el-Endelüsî, İbn Seyyidünnâs, Radıyyüddin et-Taberî ve diğer birçok hocadan çeşitli konularda ders aldı. Hâfız ed-Dimyâtî de kendisine icâzet verdi. Fıkıh ve hadis başta olmak üzere birçok ilim dalında uzman oldu. Kaynaklarda güçlü bir hâfız ve büyük bir âlim olduğu, hadis ve fıkıh alanında tanınmış birçok kişinin kendisinden ders aldığı, güzel yazı yazdığı ve çeşitli kitapları istinsah ettiği kaydedilir. Ancak *Tehẕîbü'l-esmâ'* adlı eserinin müellif hattı nüshası İbn Hacer'in, "Yazısı güzeldi, fakat mâhir değildi" şeklindeki tesbitini teyit eder mahiyettedir. Kureşî 7 Rebîülevvel 775 (27 Ağustos 1373) tarihinde Kahire'de vefat etti.

Eserleri. 1. *el-Cevâhirü'l-muḍıyye* fî ṭabaḳāti'l-Ḥanefiyye.* Hanefî ulemâsının hayatına dair günümüze ulaştığı bilinen büyük hacimli en eski çalışma olup 2000'i aşkın biyografiyi ihtiva etmektedir. Eser önce Haydarâbâd'da basılmış (I-II, 1332/1914), daha sonra Abdülfettâh Muhammed el-Hulv tarafından bu baskı ile üç yazma nüshası esas alınarak tenkitli neşri yapılmıştır (I-V, Kahire 1398-1408/1978-1988, 1413/1993). **2.** *el-ʿİnâye bi-maʿrifeti (fî taḫrîci) eḥâdîs̱i'l-Hidâye.* Eserde, Burhâneddin el-Merginânî'nin Hanefî fıkhına dair *el-Hidâye*'sinin hadisleri tahrîc edilerek hadis tekniği açısından değerlendirilmiştir. Müellif önsözde (vr. 1ᵇ-2ᵃ) Hanefîler'in hadis konusuna bakışları, hadisi delil olarak kullanmaları ve buna verdikleri önemle bu konuda Hanefîler'e yöneltilen eleştirilere temas eder. Tahâvî, Ebû Bekir er-Râzî (Cessâs) ve Kudûrî gibi mütekaddimîn Hanefî ulemâsının hadisleri değerlendirerek sahih ve zayıf olanları tesbit ettiklerine, sonraki âlimlerin ise bunlara güvenip araştırma yapmadıklarına işaret eden müellif, Ahmed b. İbrâhim es-Serûcî hariç *el-Hidâye* şârihlerinin de buna yönelmediğini görünce bu kitabı yazdığını, 727 (1327) yılında tamamlayıp 730'da temize çektiğini kaydeder. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Yenicami, nr. 261). **3.** *Tehẕîbü'l-esmâ'i'l-vâḳıʿa fi'l-Hidâye ve'l-Ḫulâṣa. el-Hidâye* ile Hüsâmeddin Ali b. Ahmed er-Râzî'nin *Muḫtaṣarü'l-Ḳudûrî*'yi şerhettiği *Ḫulâṣatü'd-delâ'il fî tenḳîḥi'l-mesâ'il* adlı kitabında geçen âlimlerin kısaca tanıtıldığı eser alfabetik olarak düzenlenmiştir. Müellifin önsözde, daha önce *el-Hidâye* ile *Ḫulâṣa* üzerine yaptığı (aş. bk.) iki çalışmayı tamamlayıcı mahiyette olduğunu belirttiği bu eserin

müellif hattı nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Yenicami, nr. 872, vr. 90ª-141ᵇ).

Kureşî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *et-Ṭuruḳ ve'l-vesâ'il ilâ ma'rifeti eḥâdîs̱i Ḫulâṣati'd-delâ'il* (Hüsâmeddin er-Râzî'nin adı geçen eserindeki hadislerin tahrîcine dair olup *el-Hidâye*'nin hadisleriyle ilgili eserin önsözünde belirttiği üzere onunla birlikte telifini tamamlamıştır); *Şerḥu Ḫulâṣati'd-delâ'il; Tehẕîbü'l-esmâ'i'l-vâḳı'a fî kütübi aṣḥâbine'l-'ulemâ'* (*el-'İnâye* adlı kitabının önsözünde işaret ettiği bu çalışma Hanefî imamlarının eserlerinde geçen sahâbe, tâbiîn, Hanefî imamları ve talebelerinin isimlerini ihtiva eder); *Tertîbü Tehẕîbi'l-esmâ' ve'l-luġāt; el-Ḥâvî fî beyâni âs̱âri'ṭ-Ṭaḥâvî* (*Me'âni'l-âs̱âr*'ın hadislerini tahrîc etmiştir); *el-İ'timâd fî şerḥi'l-İ'tiḳād* (Ebü'l-Berekât en-Nesefî'nin *'Umdetü'l-'aḳā'id*'inin şerhidir); *ed-Dürerü'l-münîfe fi'r-red 'alâ İbn Ebî Şeybe fîmâ evredehû 'alâ Ebî Ḥanîfe* (İbn Ebû Şeybe'nin *el-Muṣannef*'inde Ebû Hanîfe'ye yönelttiği eleştirilere reddiyedir); *el-Bustân fî menâḳıbi'n-Nu'mân; el-Vefeyât; el-Muḫtaṣar fî 'ulûmi'l-ḥadîs̱*. Kureşî'nin ayrıca müellefe-i kulûba dair bir eseri olduğu kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muḍıyye* (nşr. Abdülfettâh M. el-Hulv), Kahire 1413/1993, neşredenin girişi, I, 5-89; İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-mü'esses li'l-mu'cemi'l-müfehres* (nşr. M. Şekkûr Emrîr el-Meyâdînî), Beyrut 1417/1996, s. 420; a.mlf., *ed-Dürerü'l-kâmine*, II, 392; Takıyyüddin İbn Fehd, *Laḥẓü'l-elḥâẓ* (*Ẕeylü Teẕkireti'l-ḥuffâẓ li'ẕ-Ẕehebî* içinde, nşr. M. Zâhid Kevserî), Dımaşk 1347, s. 157-160; İbn Tağrîberdî, *el-Menhelü'ṣ-ṣâfî*, VII, 157, 320, 325-326, 396, 412-413; İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim fî ṭabaḳāti'l-Ḥanefiyye*, Bağdad 1962, s. 38; Temîmî, *eṭ-Ṭabaḳātü's-seniyye*, IV, 366-367; *Keşfü'ẓ-ẓunûn*, I, 244, 616-617, 750; II, 1097, 1629-1630, 1632, 1837, 2034; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 99-100, 115; Serkîs, *Mu'cem*, I, 33; Brockelmann, *GAL*, II, 96-97; *Suppl.*, II, 89; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 83; F. Rosenthal, "Abd al-Ḳādir al-Ḳurashī", *EI²* (İng.), I, 70.

AHMET ÖZEL

KUREYŞ (Benî Kureyş)

(بنو قريش)

Hz. Peygamber'in mensup olduğu Arap kabilesi.

Adnânîler'in Mudar kolundan olup genellikle kabul edildiğine göre adını Kureyş lakabıyla bilinen Fihr b. Mâlik'ten alır. Bu zatın asıl adının Kureyş, lakabının Fihr olduğu da belirtilir. Hz. Peygamber'in on birinci kuşaktan dedesi olan Fihr'in soyu Adnân'a kadar Fihr b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Meâd b. Adnân şeklindedir. Kabileye bu adın verilmesiyle ilgili olarak ileri sürülen diğer görüşlerden birine göre Kureyş kelimesi "toplanmak, bir araya gelmek; ticaret yapmak" anlamındaki **takarruş** kökünden gelmekte ve Fihr b. Mâlik'in soyunun, Kusay b. Kilâb liderliğinde Mekke ve çevresinde ikamet etmek üzere bir araya toplanmış olması veya ticaret yapması sebebiyle böyle adlandırıldığı kaydedilmektedir. Diğer bir görüşe göre ise Kureyş, Kelb ve Esed kabilelerinde olduğu gibi bir hayvan isminden hareketle "köpek balığı" mânasındaki **kırş** kelimesinden türetilmekte ve köpek balığının denizdeki diğer balıklar karşısında güçlü olması gibi Kureyş'in de diğer kabilelere karşı üstünlüğünü ifade etmektedir. Öte yandan Fihr b. Mâlik'in çocuklarının hac için Mekke'ye gelenler arasında korunmaya muhtaç olanları, fakir ve ihtiyaç sahiplerini tesbit edip sıkıntılarını gidermeye çalıştıkları için "araştırmak, teftiş etmek" anlamındaki **takrîş** kelimesinden hareketle veya Fihr b. Mâlik'in torunlarından olup kabilenin kervanlarına rehberlik eden Kureyş b. Mahled'e izâfetle bu ismin verildiği zikredilir. Bazı neseb âlimleri de Kureyş'in Nadr b. Kinâne'nin adı olduğunu, kabilenin ona dayandığını söylemekte ve isimlendirme konusunda Fihr b. Mâlik hakkında söylenenleri Nadr b. Kinâne ile ilgili olarak tekrarlamaktadırlar.

Fihr b. Mâlik, bir dönemde Benî Kinâne'nin liderliğini üstlenerek Himyerîler'e karşı savaşmış ve galip gelmiştir. Rivayete göre, Kâbe'yi Mekke'den Yemen'e nakletmek suretiyle insanların hac için kendi topraklarını ziyaret etmesini isteyen Himyerîler, Hassân b. Abdükülâl kumandasında Mekke yakınlarına kadar ulaşmış, bunun üzerine Kinâne, Kureyş ve diğer kabileler Fihr b. Mâlik liderliğinde bir araya gelerek Himyerîler'le yaptıkları savaşta onları mağlûp etmiştir.

Kureyş kabilesi, uzun süre Benî Kinâne'den olan akrabalarıyla birlikte dağınık gruplar halinde Mekke dışındaki çadırlarda yaşadı. V. yüzyılın ilk yarısında Fihr b. Mâlik'in altıncı kuşaktan torunu ve Hz. Peygamber'in beşinci kuşaktan dedesi Kusay b. Kilâb liderlik vasıflarıyla Kureyş kabilesi arasında seçkin bir yer kazandı ve kabilenin tarihinde önemli bir rol oynadı. Kureyş kabilesi, Kusay liderliğinde Kinâne ve Kudâa kabilelerinin de yardımıyla Mekke hâkimiyetini elinde bulunduran Benî Huzâa ile mücadele etti ve sonunda Mekke hâkimiyeti Kâbe ile ilgili hizmetlerle birlikte Kureyş kabilesine geçti. Kusay dağınık halde yaşayan Kureyş kollarını birleştirerek Kâbe çevresinde iskân etti. Kâbe civarından başlayarak Mekke topraklarını on parçaya ayırdı ve Kureyş'in on kolu arasında paylaştırdı. Kureyş'in bazı kolları da Mekke dışında yerleştirildi. Kabileden Mekke'de iskân edilenlere "Kureyşü'l-bitah", Mekke dışında yerleştirilenlere de "Kureyşü'z-zevâhir" adı verildi. Kusay ayrıca gerekli düzenlemeler yaparak Mekke idaresi (Dârünnedve idaresi), başkumandanlık (kıyâde), sancaktarlık (livâ), Kâbe muhafızlığı (sidâne veya hicâbe), hacılara su temini (sikâye) ve hacıları ağırlama (rifâde) hizmetlerini elinde topladı. Onun yaptırdığı Dârünnedve, Kureyş kabilesinin önemli meseleleri görüşüp karara bağladığı ve çeşitli törenlerin düzenlendiği bir toplantı yeri olarak İslâm dönemine kadar devam etti (İbn Sa'd, I, 69-73; ayrıca bk. KUSAY b. KİLÂB).

Kusay'ın ardından Mekke ve Kâbe ile ilgili hizmetler büyük oğlu Abdüddâr'a geçti. Ancak daha sonra Abdümenâfoğulları Abdüşems, Hâşim, Muttalib ve Nevfel sayıca ve itibar bakımından daha üstün olduklarını ileri sürerek bu görevlerin kendilerine verilmesini isteyince Kureyşliler arasında anlaşmazlık çıktı. Kureyş'in "mutayyebûn" (güzel koku sürünenler) denilen ve Abdümenâf'ı destekleyen Benî Esed, Benî Zühre, Benî Teym b. Mürre, Benî Hâris b. Fihr kolları ile "ahlâf" (yeminliler) veya "leakatü'd-dem" (kan yalayıcılar) denilen ve Abdüddâr'ı destekleyen Benî Mahzûm, Benî Sehm, Benî Cumah, Benî Adî b. Kâ'b kolları kendi aralarında toplanarak birbirlerini desteklemek üzere yemin ettiler. Birincilerin ittifak yeminine "Hilfü'l-mutayyebîn", ikincilerinkine "Hilfü'l-ahlâf" (Hilfü leakati'd-dem) adı verildi. Kureyş'in Benî Âmir b. Lüey ile Benî Muhârib b. Fihr kolları ise tarafsız kaldı. Taraf olan kollar çatışma noktasına gelmişken uzlaşmadan yana olanlar ağır bastı ve bunların araya girmesiyle anlaşma sağlandı. Anlaşmaya göre sidâne (hicâbe) ve livâ görevleriyle Dârünnedve yöneticiliği Abdüddâr'da kaldı. Sikâye, rifâde ve kıyâde görevleri ise Abdümenâf'a verildi. Bu durum İslâmiyet'in zuhuruna kadar devam etti. Daha sonra kıyâde Abdüşems'e, ondan oğlu Ümeyye'ye, ondan da oğlu Harb'e geçti. Sikâye ve rifâde zenginliği ve cömertliğinden dolayı Hâşim b. Abdü-